

Základná škola s materskou školou
Slatina nad Bebravou

MIKROREGIÓN
PODHORIE

V tejto časti by sme chceli predstaviť oblasť v ktorej sa nachádza naša škola a obce, z ktorých nám žiaci dochádzajú do školy.

1 Mikroregión Podhorie

Mikroregión o rozlohe 94,5 km² leží severne od okresného mesta Bánovce nad Bebravou, na hornom toku rieky Bebravy.

Podhorie tvorí osem obcí:

- Čierna Lehota,
- Krásna Ves,
- Podlužany,
- Slatina nad Bebravou,
- Slatinka nad Bebravou,
- Šípkov,
- Timoradza,
- Trebichava.

Dobry prístup je z Bratislavy do Bánoviec nad Bebravou (150 km po diaľnici a ceste 1. triedy) a odtiaľ je to do jednotlivých obcí 10 – 25 km.

Na Podhorí na Vás čakajú krásne prírodné scenérie, čisté ovzdušie a vody, hlboké lesy, unikátne rastliny, živočíchy a prírodné úkazy s jedinečnými možnosťami pre pešiu turistiku, jazdu na horských bicykloch, v zime pre lyžovanie. Privítajú Vás pohostinní obyvatelia Podhoria, ktorí Vám poskytnú ubytovanie, chutné regionálne jedlá a rôzne iné služby.

Najväčším bohatstvom Podhoria je príroda – druhy rastlín a živočíchov typické pre toto územie už oddávna púťali pozornosť botanikov. V súčasnosti je v mikroregióne vyhlásených 5 prírodných rezervácií. Významné sú i podzemné vody zhromažďujúca sa vo vápencoch a dolomitoch Slatinského krasu, ktoré sú zdrojom kvalitnej pitnej vody.

2. Geoekologická charakteristika krajiny horného toku

Bebravy

Krajina horného toku Bebravy v južnej časti Strážovských vrchov pre svoju odlahlosť nebola dostatočne preskúmaná a prírodovedci sa jej mimo celoplošných výskumov venovali len okrajovo. Preto je najmä biologických prác zaoberajúcich sa výhradne týmto územím málo.

Významné sú ekologické hodnoty krajiny. Na prvý pohľad upúta pestrá geomorfologická, tektonická a geologická diverzita. Členitý reliéf so zložitou geomorfologickou štruktúrou, rôznou expozícou, výraznou výškovou členitosťou a mnohorakými mikroklimatickými podmienkami vytvára pre život pestrú paletu podmienok. Je žiadúce, aby sa súčasné prírodné hodnoty zachovali.

Nachádza sa tu jedna z najvýznamnejších oblastí zásob kvalitnej pitnej vody. Vodohospodárska oblasť „Slatinský kras“ zásobuje vodou veľkú časť Ponitria.

No najväčším bohatstvom je biosféra. Výskyt vstavačovitých – Orchideaceae, počtom doteraz známych druhov radí túto oblasť medzi popredné v rámci strednej Európy.

Územie je súčasťou jedného z najvýznamnejších biokoridorových uzlov Karpát, ktorý plní funkciu mosta medzi viacerými floristickými oblasťami. Pozornosť si zasluhuje vysoký stupeň biodiverzity s parametrami stredoeurópskej špičky.

Podnietenie záujmu o túto oblasť, jej ochranu je jedna z ciest podpory stratégie „trvalo udržateľného rozvoja“. Udržanie prírodných hodnôt je príspevok k zachovaniu genetickej hodnoty celého Slovenska, nielen tohto z hľadiska záujmu zainteresovaných zabúdanej krajiny.

3. Geografické vymedzenie územia

Územie zaberá juhozápadnú časť Strážovských vrchov a severný výbežok Podunajskej nížiny. Väčšia časť územia patrí do Fatransko-tatranskej oblasti, celku Strážovské vrchy. Menšia južná a juhozápadná časť patrí do oblasti Podunajskej nížiny, celku Podunajská pahorkatina. Sledované územie zaberá povodie horného toku Bebravy po kótu 203,3 m – most cez rieku Bebrava na ceste Prusy – Horné Ozorovce.

Hranica územia prechádza od mosta cez Bebravu tokom Bebravy po sútok s pravostranným prítokom potokom Machnáč. Po rozvodí Machnáča a Bebravy pokračuje na sever chrbtom Španieho kameňa patriacemu k Bánovskej pahorkatine. Domkovou sa dostáva na územie Strážovských vrchov a pokračuje na krasovú plošinu Veľké Lúky. Pokračuje rozvodím Bebravy a Teplického potoka na východ hrebeňom Baske až na Židov vrch. Tu sa stáča na juhovýchod a smeruje cez Čiernu horu na Závadsku poľanu. Mení smer na juhozápad a cez Kamenné vráta, Kňaží stôl a Vysokú po rozvodí s potokom Jelešnica smeruje k Bebrave po štátnej ceste Prusy – Horné Ozorovce po most cez Bebravu.

Geomorfologické pomery

Tvorí ho tieto morfolofické jednotky :

Celok: Strážovské vrchy

Oddiel: Trenčianska vrchovina

Pododdiel: Teplická vrchovina

Oddiel. Zliechovská hornatina

Pododdiel: Belianska vrchovina

Pododdiel: Baske

Pododdiel: Baske predhorie

Časti: Slatinská brázda, Kňaží stôl

Oddiel: Nitrické vrchy

Pododdiel: Suchý

Celok: Podunajská nížina

Oddiel: Podunajská pahorkatina

Pododdiel: Bánovská pahorkatina

Oddiel: Nitrianska niva

Pododdiel: Bebravská niva

Strážovské vrchy zaberajú najväčšiu časť krajiny horného toku Bebravy. Územie sa vyznačuje mimoriadnou členitosťou povrchu, na ktorej sa podieľa komplikovaná geologická a tektonická stavba územia.

Významnou mierou sa podieľa na vytváraní podmienok pre život a na vysokej biodiverzite krajiny horného toku Bebravy. Na juh orientované svahy trpia nedostatkom vlhky, čo sa najvýznamnejšie prejavuje najmä tam, kde geologickým podkladom sú dolomity. Tu prevládajú xerothermné spoločenstvá, ktoré tu majú bohaté zastúpenie.

Oddiel Trenčianska vrchovina zasahuje na územie časťou Teplická vrchovina, ležiacou západne od Timoradzkeho zlomu, po oboch stranách cesty Krásna Ves – Motešice. Strmo sa zdvíha nad tektonickým zlomom Slatinská brázda. Holý vrch má 597 m, Bukovina 604 m a v nadmorskej výške cca 550 m prechádza do krasovej plošiny Veľké Lúky, s rozsiahlymi poliami závrto.

Oddiel Zliechovská hornatina tvoria pododdiely Baske, Baske predhorie a Zliechovská hornatina.

Baske sa na západnom okraji pozdĺž Timradzkeho zlomu prudko zdvíha nad krasovú plošinu Veľké Lúky. Zaberá územie severne od horného toku Bebravy. Hlavný hrebeň smeruje od západu na východ. Najvyšší vrch Baske 955 m sa rozkladá v západnej časti. Smerom na východ sa na hrebene nachádza Česaná hora 808 m, Trtávka 837 m, Záhradčie 820 m. Vo vrcholovej časti je rozsiahla krasová plošina, ktorá na okraji stupňovito spadá smerom na juh, kde prechádza do krasových plošín, z ktorých najvýznamnejšie sú Jamy

(najväčšie závrty v krase boli v sedemdesiatych rokoch zasypané), Za Česanou a Uhliská. Krasová plošina Jamy oddeľuje od hlavného hrebeňa Ostricu 776 m. Pod Ostricou povrch prechádza do krasových plošín Lupenice, Paušovce, Janovce a Lažtek, z ktorej smerom na juhozápad smeruje kaňonovitá, tektonicko-erozívna Dolina vyúsťujúca v Slatinke nad Bebravou. Tieto plošiny smerom na juhovýchod prudko spadajú so Šípkovského zlomu. Vo formovaní reliéfu sa uplatňuje predovšetkým tektonická stavba, menej zvetrávanie a erózia.

V juhozápadnej časti reliéf postupne cez Svitanu 810 m, Dubinku 768 m a Bukovinku 513 m klesá do Slatinskej brázdy. Do depresie Slatinky spadá tektonickými skalnými stenami a neprístupnými zrazmi. Južne od Doliny sa dvíha Ukovec 594 m, Tri kone 632 m a Cerie 497 m s výrazne rozčleneným reliéfom. Vo východnej časti prevláda juhovýchodný smer spádu, krasové plošiny, na okrajoch výrazne rozčlenené prudko spadajú pozdĺž Šípkovského zlomu do údolia Bebravy.

Na severovýchode sa nachádza Belianska vrchovina. Má členitý reliéf, s prevládajúcim sklonom na západ. Na vápencoch sa nachádzajú krasové plošinky malého rozsahu ohraničené bralnatými svahmi. Vo väčšej miere sa tu uplatňuje vodná erózia. Prevládajú tu mezofilné spoločenstvá. Židov vrch má 878 m a Čierna hora 864 m.

Slatinská brázda je výrazná tektonická depresia sledujúca Šípkovský a Slatinský zlom.

Kňaží stôl má veľmi členitý povrch. Jednotlivé časti od seba oddeľujú tektonické zlomy. Hrebene a hrebienky (najmä na dolomitoch) sú orientované rôznymi smermi. Preto je tu orientácia veľmi náročná. Vrch Kňaží stôl – 637 m, po ktorom je územie pomenované leží v centrálnej časti. Najvyšším vrchom sú Kamenné vráta – 739 m. Nachádzajú sa na podkovovitom hrebene, ktorý od Kňažieho stola smeruje na severovýchod, za Kamennými vrátami sa stáča na severozápad a po asi 1 km sa stáča na juhozápad. Na tomto hrebene oddelenom tektonickým údolím Trebichavského potoka od súbežného hrebeňa Kamenných vrát je najvyšším vrchom Javorník (689 m) a je ukončený Tlstou horou (658 m). Na hrebene smerujúcom od Kňažieho stola na severozápad, sa dvíha kužeľovitá Udrina (652 m) a ukončuje ho tiahly Chropatinec. Hrebeň Vysokej (512 m) smeruje na západ cez Drieňovec a Zádor. Z neho vybiehajú najmä smerom na juh početné rázsochy eróziou komplikovane rozčlenené, prevažne s konkávnymi svahmi. Na juh smeruje hrebeň zakončený Bradlom (561 m) ležiacim už mimo hraníc územia.

Nitrické vrchy zasahujú na územie pododdielom Suchý. Vypĺňa najvýchodnejší výbežok územia v oblasti Závadskej poľany (845 m), ktorej eróziou rozčlenený hrebeň klesá na sverozápad. Budovaný je kryštalinikom.

Bánovská pahorkatina na východ od Bebravy sa rozprestiera južne od Kňazieho stola. Postupne klesá do Bebravskej nivy. V susedstve s Kňazím stolom vodná erózia vymodelovala v málo odolných deluvialných a eluvialných usadeninách hlboké výmoly. Podobný charakter má aj časť Bánovskej pahorkatiny na západe územia za riekou Bebravou. Východne svahy na juh smerujúceho hrebeňa Španieho kameňa (324 m) postupne klesajú k nive Bebravy.

Bebravská niva zasahuje krajinu horného toku Bebravy svojím najsevernejším výbežkom po obec Podlužany v šírke asi 1 km. Má charakter roviny. Tu sa nachádza najnižší bod územia (203 m).

4. Klimatické pomery

Prevažná časť územia Strážovských vrchov patrí do mierne teplej klimatickej oblasti, podoblasti vlhkej, mierne teplej s miernou zimou. Priemerná ročná teplota sa pohybuje od 6°C do 8°C. Júlový priemer je 14°C – 18°C, priemerná januárová teplota sa pohybuje medzi – 3°C - - 6°C. Ročný úhrn zrážok je 600 – 1000 mm. Z toho 400 – 600 mm spadne v letnom období, čo je mierny deficit, ktorý sa ako výrazný prejavuje na južných dolomitových a vápencových svahoch. 250 – 400 mm spadne v zimnom období. Počet letných dní je 20 – 50. Počet mrazových dní 110 – 160. Snehová pokrývka je 100 – 140 dní. V údolí Bebravy do 500 m prevláda mierne chladná kotlinová klíma. Výrazne sa tu uplatňuje teplotná inverzia.

Najvyššie polohy sú v chladnej podnebnnej oblasti, podoblasti mierne chladnej. Priemerná ročná teplota sa pohybuje od 5°C do 6°C. Priemerná júlová teplota je 14°C – 16°C. Priemerná januárová teplota je – 4°C - - 6°C. Počet letných dní sa pohybuje od 20 do 30. Počet mrazových dní je 160 – 180. Priemerné ročné zrážky sú 800 – 1000 mm. Snehová pokrývka je 160 – 180 dní. Nachádza sa vo vrcholovej časti Baskeho a Závadskej poľany.

Oblasť Bánovskej pahorkatiny sa nachádza v teplej podnebnnej oblasti. Priemerná ročná teplota je 8°C – 9°C. Počet letných dní je 60 – 70, počet mrazových dní 90 – 110. Ročný priemer zrážok sa pohybuje od 600 – 700 mm. Z toho v letnom období spadne 350 – 400 mm, čo je mierny deficit. Počet dní so snehovou pokrývkou je menej ako 50.

Mikroklimatické podmienky najvýraznejšie ovplyvňuje reliéf. Vzhľadom na jeho mimoriadnu členitosť reliéfu sa vytvorila pestrá škála klimatopov, podporujúca vysokú biodiverzitu oblasti.

5. Vodstvo

Celé územie odvodňuje rieka Bebrava, druhá najkratšia rieka Slovenska. Sieť tokov je vyvinutá neúplne. V krasovej oblasti Slatinský kras, v ktorej sú na vápencovo-dolomitové komplexy viazané kvalitné puklinovo-krasové podzemné vody sa vodná sieť nevyvinula. Existujúce toky, ktoré po krátkom úseku toku na povrchu zanikajú v podzemí. V suchých rokoch sa tratí na úseku medzi Šípkovom a Slatinou nad Bebravou aj rieka Bebrava. Slatinský kras je významnou oblasťou akumulácie kvalitných podzemných vôd. Z tohoto dôvodu bola v roku 1987 v oblasti akumulácie podzemných vôd vyhlásená „Chránená vodohospodárska oblasť Strážovské vrchy“.

Vodná sieť je nesymetrická, napriek tomu, že veľkosť územia na pravej a ľavej strane rieky Bebravy je približne rovnaká. Je to zapríčinené tým, že v Slatinskom krase povrchová voda puklinami a závrťmi vsakuje do podzemia a vyteká v nive Bebravy v podobe vyvieráčiek.

Bebrava pramení na severných svahoch vrchu Záhradčie. Prameň je vrstvový, pri dostatku vody sa posúva, pramení vyššie. Bebrava tečie spočiatku na severovýchod, postupne sa stáča na juhovýchod. Má prírodný charakter, no je narušená lesnými cestami a ťažbou. Zásahmi človeka sa výrazne zvýšila vodná erózia a transport pôdy. V obci Čierna Lehota sa stáča na juhozápad a po Slatinu nad Bebravou sleduje Šípkovský zlom. Regulácia v obci Čierna Lehota podstatne narušila biodiverzitu a život v rieke. Čiernou Lehotou sa zarezáva do podložia vytvára výraznú dolinu a nad Šípkovom prerezáva skalný prah. V Šípkove je zregulovaná, za obcou má prírodný charakter a občas, pri nízkych stavoch vody sa stráca v podloží. V Slatine nad Bebravou, po sútoku s Trebichavským potokom smer toku mení a Slatinským zlomom tečie na severozápad. V obci bola zregulovaná, tok bol napriamený a stratila prírodný charakter. Za obcou, až po Krásnu Ves tok si zachoval prírodný charakter, aj napriek intenzívnemu využívaniu okolitej krajiny a je refúgiom mnohých živých organizmov. V Krásnej Vsi mení smer toku. Pozdĺž Timoradzského zlomu tečie smerom na juh. Mimo obce si zachováva prírodný charakter, s mnohými prvkami lužného lesa. Za obcou Podlužany stráca prírodný charakter a je skanalizovaná. Jej brehy „skrášľujú“ smetiská.

Mokrade, ktoré ešte v nedávnej minulosti sa podieľali významne na krajinnom rámci horného toku Bebravy sa zachovali len v nepatrných zvyškoch. Boli z prevažnej časti odvodnené, sčasti zasypané komunálnym a priemyselným odpadom. Napr.: močiar na dolnom konci obce Čierna Lehota bol z časti zavezený škvarou zo závodu Kovostav v Slatinke nad Bebravou, napriek tomu si zachoval pozoruhodné prírodné hodnoty. Posledné zachované vrchoviská a rašeliniská v Slatine nad Bebravou padli za obeť počas zachycovania podzemných vôd do Ponitrianskeho vodovodu a melioráciách začiatkom sedemdesiatych rokov.

Hlavným zdrojom výdatných krasových prameňov sú vápence a dolomity Slatinského krasu, kde zrážkové vody prenikajú cez závrty a pukliny do podzemia a vyvierajú v krasových vyvieráčkach ďaleko od miesta presaku. Najvýznamnejšie krasové pramene vyvierajú pod tlakom z nánosov rieky Bebravy na okraji Slatinského krasu. Časť podzemných vôd skryte preniká cez priepustné nánosy priamo do Bebravy, čím zvyšuje jej prietok. Niektoré pramene sú barierové, napr. : Kopanička v Krásnej Vsi. Vyvierajú tam, kde nepriepustné vrstvy na tektonickom zlome zabraňujú prenikaniu podzemných vôd do podložia.

6. Chránené územia

Záujmové územie sa nachádza mimo veľkoplošných chránených území. V roku 1989 bola vyhlásená CHKO Strážovské vrchy, tá ale zahŕňa len severnú časť pohoria a Súľovské vrchy.

V súčasnosti sa pripravuje CHKO Nitrické vrchy, ktorá by mala zahŕňať iba oblasť Rokoša. Toto vymedzenie vyplýva z Generelu nadregionálneho ÚSES SR.

V skúmanom území existuje pomerne hustá sieť prírodných rezervácií:

PR Smradľavý vrch (1955, 11,34 ha) – ochrana reliktného výskytu druhu *Cotinus coggygria*

PR Kňazí stôl (1988, 88,31 ha) – ochrana komplexu xerotermofilných spoločenstiev

PR Žrebíky (1993, 111,26 ha) – ochrana lesných, skalných a sutinových spoločenstiev na južne orientovaných svahoch nad tiesňavou pri Slatinke nad Bebravou

PR Udrina (1993, 107,36 ha) – ochrana lesných travinno-bylinných a skalných spoločenstiev vrchu Udrina,

PR Lutoský Drieňovec (1993, 260,04 ha) – ochrana xerotermofilných spoločenstiev južných svahov Drieňovca a Vysokej.

V území je tiež niekoľko prírodných pamiatok. V roku 1984 bola vyhlásená PP Rákociho dub, solitér duba letného a v roku 1987 bola vyhlásená PP Stará Bebrava ako nálezisko druhohorných fosílií, v zmysle zákona sú v tejto kategórii chránené aj viaceré jaskyne spĺňajúce veľkostné kritériá (narp. Dupná diera, Viežka, Havrania jaskyňa a pod.).

Väčšina chránených území bola vyhlásená len v posledných desiatich rokoch. Aj preto je ich poznanie zatiaľ veľmi útržkovité, absentujú komplexné inventarizačné výskumy najmä pre zoocenózy, aj premyslené programy starostlivosti o tieto územia. Časť území má nesprávne topografické názvy. Lutoský Drieňovec sa nachádza v Timoradzi a v Podlužanoch, PP Stará Bebrava sa nachádza na Sokolích skalách a navrhovaná xerotermná lokalita Pod cintorínom nesie meno Bebravské lúky.

7. Náučný chodník Slatinským krasom

Líniový samoobslužný NCH s prírodovedným, ochranárskym, geologicým a kultúrnym zameraním. Je vybudovaný na území Slatinského krasu v južnej časti celku Baske, severne od horného toku Bebravy. Prechádza katastrom štyroch obcí – Krásnej Vsi, Slatinky nad Bebravou, Šípkova a Slatiny nad Bebravou. Má dĺžku 12 km, prevýšenie 330 m a 9 zastávok. Trasa je stredne náročná a dá sa absolvovať za 4 – 5 hodín. Vedie z Krásnej Vsi pozdĺž PR Žrebíky s vyhlídkou na Bukovinskej skale pokračuje cez najrozsiahlejšiu krasovú plošinu Veľké Lúky. Pokračuje tzv. Šípkovským chodníkom nad PR Žrebíky so zaujímavou lesnou, lesostepnou a skalnou faunou a florou. Nasleduje krasová plošina Janovce so závrtni, plošiny Paušovce, Kabátovce a Lupenice, v minulosti v letnom období využívané poľnohospodársky. Zostupuje cez Strážne do Paušovej a cez Vodice, Cerie dochádza do Slatiny nad Bebravou.

Územie je vodohospodársky, krajinársky a prírodne veľmi zaujímavé a hodnotné. Vyskytujú sa v ňom všetky typy krasových útvarov, vzácne a ohrozené rastliny a živočíchy a je názorným príkladom spolupôsobenia človeka a prírody na krajinu.

8. Obce Mikroregiónu Podhorie

ČIERNA LEHOTA

Obec Čierna Lehota leží na juhozápadnej časti Strážovskej hornatiny na hornom toku úzko vrezaného potoka Bebravy. Stred obce sa nachádza v nadmorskej výške 355 m n. m. Práve v obci Čierna Lehota pramení rieka Bebrava, ktorá preteká okrem Trebichavy cez všetky obce Podhoria. Dĺžkou 47,2 km je druhou najkratšou riekou Slovenska.

TREBICHAVA

Obec Trebichava leží na južnom výbežku Strážovskej hornatiny, v bočnom údolí Trebichavského potoka, 20 km na severovýchod od Bánoviec nad Bebravou. Je jedinou obcou Podhoria, ktorou nepreteká rieka Bebrava. Obec sa nachádza v nadmorskej výške 340 m n. m.

TIMORADZA

Obec Timoradza, ležiaca 12 km severne od Bánoviec nad Bebravou, sa rozprestiera na výbežkoch Strážovských vrchov, v údolí rieky Bebravy. Nadmorská výška stredu obce je 235 m n. m.

SLATINKA NAD BEBRAVOU

Slatinka nad Bebravou leží 16 km na sever od Bánoviec nad Bebravou, v južnej časti Strážovskej hornatiny. Obec sa nachádza vo výške 280 m n. m.

SLATINA NAD BEBRAVOU

Slatina nad Bebravou sa nachádza na juhozápadnej časti Strážovskej hornatiny, na sútoku rieky Bebravy a Trebichavského potoka, asi 18 km na sever od Bánoviec nad Bebravou. Stred obce sa nachádza v nadmorskej výške 275 m n. m.

ŠÍPKOV

Obec Šípkov sa nachádza v juhozápadnej časti Strážovskej hornatiny, v úzkom vrezanom údolí riečky Bebravy, 21 km na sever až severovýchod od Bánoviec nad Bebravou. Stred obce sa nachádza v nadmorskej výške 524 m n. m.

PODLUŽANY

Približne 7 km na sever od Bánoviec nad Bebravou sa nachádza najväčšia obec mikroregiónu – Podlužany. Súčasne je poslednou dedinou, ktorou preteká rieka Bebrava na svojej púti Podhorím. Nadmorská výška stredu obce je 218 m n. m.

KRÁSNA VES

Krásna Ves leží v severnej časti Bánovského výbežku sprašovej Nitrianskej pahorkatiny, na hornom toku rieky Bebravy. Kataster obce má výmeru 1022 ha. Povrch chotára je prevažne vrchovinný. Stred obce sa nachádza 260 m n. m., ale členitý chotár dosahuje až 955 m n. m.